

Crna Gora

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

IZVJEŠTAJ

***O SPROVOĐENJU „STRATEGIJE ZA SOCIJALNU INKLUZIJU
ROMA I EGIPĆANA U CRNOJ GORI 2016 – 2020“***

ZA 2016 .GODINU

Podgorica, mart 2017. godine

SADRŽAJ

UVOD -----	3
STANOVANJE -----	5
OBRAZOVANJE -----	11
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA -----	17
ZAPOŠLJAVANJE -----	19
PRAVNI STATUS -----	21
SOCIJALNI STATUS I PORODIČNA ZAŠTITA ---ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	
SOCIJALNI STATUS I PORODIČNA ZAŠTITA -----	23
KULTURA, IDENTITET I INFORMISANJE -----	27
REZIME -----	30

UVOD

Prema postojećim i dostupnim podacima iz Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori iz 2011. godine, 6251 lice se izjasnilo da pripada romskoj nacionalnosti ili 1,01 % od ukupnog stanovništva. Populacija Egipćana broji 2054 lica, odnosno 0,33 % od ukupnog stanovništva, dok romskim kao maternjim jezikom govori 5169 lica. Najveći broj Roma živi na teritoriji Podgorice (3988), zatim Berana (531), Nikšića (483).

Nakon implementacije Akcionog plana za *“Dekadu za socijalnu inkluziju 2005-2015”* i dva implementirana strateška dokumenta u ovoj oblasti, prve koju je Vlada donijela 2007. pod nazivom *Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008-2012* i druge, *Strategija za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012 – 2016*, koja je donijeta 2012.godine, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa nadležnim institucijama i predstavnicima Romskog savjeta i romskih i egipćanskih nevladinih organizacija, izradilo je *Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016 - 2020*. koja se nadograđuje na prethodne dvije, a čijoj izradi se pristupilo usljed činjenice da je prethodna Strategija i njena implementacija bila oročena na 2016. godinu.

U martu 2016. Vlada Crne Gore donijela je „*Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020*“ i usvojila Akcioni plan za sprovođenje Strategije za 2016. godinu Strategijom je predviđeno da će ista biti realizovana kroz jednogodišnje akcione planove kojima se preciziraju prioritetne mjere i aktivnosti koje treba sprovesti u toj godini.

Strategija se temelji na odredbama međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima i pravima nacionalnih manjina koje je Crna Gora ratifikovala i nacionalnim pravnim okvirom. Bitno je istaći da je Strategija u potpunosti usklađana sa 'Evropskim okvirom za nacionalne strategije za inkluziju Roma' i zasniva se na principima ravnopravnosti i jednakosti šansi, nediskriminacije, desegregacije, te principu afirmativne akcije ili pozitivne diskriminacije, kao dodatnom mehanizmu za obezbjeđenje faktičke jednakosti manjine sa većinom.

Ključni cilj Strategije je postizanje pune socijalne inkluzije Roma i Egipćana poboljšanjem njihovog socio-ekonomskog položaja u Crnoj Gori.

Strategijom su obuhvaćene sve oblasti za koje se smatra da su važne za rješavanje problema romske i egipćanske populacije, i to: pravni status, socijalni status i porodična zaštita (u okviru kog su definisane četiri podoblasti i to: borba protiv nasilja u porodici i nasilje nad ženama; prevencija i suzbijanje prosjačenja; borba protiv trgovine ljudima i sprečavanje sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova), i oblast kulture, identiteta i informisanja.

Za ostvarivanje ovog cilja u okviru svake oblasti definisani su specifični ciljevi, a svaki cilj ostvaruje se predloženim mjerama i instrumentima, usmjerenih na socio-ekonomsko uključivanje romskih i egipćanskih zajednica do 2020. godine. Borba protiv diskriminacije i mjere i aktivnosti usmjerene na to, prožimaju kroz sve oblasti obuhvaćene Strategijom.

Smatrat će se da su Strategijom postignuti željeni učinci i postignuća ukoliko Strategijom budu postignuti željeni učinci ako se praćenjem pokazatelja i mjerenjem postignuća uoče planirane pozitivne promjene u svim oblastima obuhvaćenim Strategijom.

U cilju praćenja realizovanih aktivnosti Vlada je formirala Komisiju i imenovala Nacionalnog koordinatora za praćenje sprovođenja Strategije. Radom Komisije koordinira Ministarstvo za ljudska i manjinska prava. Komisiju sačinjavaju predstavnici institucija koje su prepoznate Strategijom i Akcionim planom kao nosioci pojedinih aktivnosti, kao i predstavnici Romskog savjeta u Crnoj Gori i romskih i egipćanskih nevladinih organizacija, i to:

- Ministarstva za ljudska i manjinska prava;
- Ministarstva rada i socijalnog staranja;
- Ministarstvo finansija;
- Ministarstva prosvjete;
- Ministarstva zdravlja;
- Ministarstva kulture;
- Ministarstva unutrašnjih poslova;
- Ministarstva održivog razvoja i turizma;
- Ministarstva evropskih poslova;
- Zavoda za zapošljavanje Crne Gore;
- Zavoda za školstvo;
- Zaštitnika ljudskih prava i sloboda;
- Centara za očuvanje i razvoja kulture manjina Crne Gore;
- Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore;
- Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima;
- Uprave za zbrinjavanje izbjeglica;
- Zajednice opština Crne Gore;
- Glavnog grada Podgorica;
- Crvenog krsta Crne Gore;
- Zavoda za statistiku;
- Romskog savjeta;
- NVO „Mladi Romi“

Prema istraživanju koje je urađeno za potrebe „Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020¹“, oko 40% populacije živi u nelegalnim stambenim jedinicama. Oko 60% od ukupnog broja kuća i naselja nijesu uslovni za život (30% stanovništva živi u barakama, 37% u limenim objektima, a oko 3% u objektima od drugih materijala). Od onih naselja koja su se mogla okvalifikovati kao uslovna, 31% stanovništva živi u objektima od cigle i/ili blokova, a oko 7,3% živi u zgradama. Kada su u pitanju kućni aparati, podaci pokazuju da 47% domaćinstava ima kupatilo, 81,7% ima struju, kanalizaciju 39%. Ilegalni stanovi i ilegalna naselja učestvuju sa najvećim procentom kada je u pitanju ova populacija².

Nakon Sarajevskog procesa, donatorska konferencija održana 2012. godine rezultirala je izdvajanjem značajnih sredstava i dogovoreni su prikladni modeli za rješavanje stambenih pitanja kakav je Regionalni stambeni program koji je dogovoren upravo u okviru Sarajevskog procesa. Glavni cilj Regionalnog programa jeste postepeno zatvaranje izbjegličkog kampa Konik u Glavnom gradu Podgorica³, koji je ujedno i najveći izbjeglički kamp u Crnoj Gori, kao i drugih sličnih kampova u zemlji. Planirano je da se mjere realizuju kroz međunarodne donacije, kredite i doprinos od strane države u smislu davanja zemljišta za izgradnju stambenih jedinica i izgradnja primarne infrastrukture (voda, kanalizacija, struja).

Kada je riječ o romskoj populaciji, veliki je dio problema upravo u oblasti stanovanja. Sama problematika romske populacije u oblasti stanovanja je veoma izražena u nekoliko ključnih aspekata. Na osnovu istraživanja oko 77% Roma i Egipćana živi u segregisanim naseljima, dominantno u tri opštine, a to su Podgorica, Nikšić i Berane.

S tim u vezi, izgradnja socijalnih stanova u Podgorici, Nikšiću i Beranama čiji je nosilac Ministarstvo rada i socijalnog staranja obuhvata izgradnju stambenih jedinica u okviru Regionalnog stambenog programa i IPA projekta.

U okviru Regionalnog stambenog programa „Pilot Projekat - Nikšić“ (MNE 1) podrazumijeva izgradnju 62 stambene jedinice, čija ukupna vrijednost iznosi 2.780.000.00 €, sredstva granta 1.980.000.00 €, kontribucija države odnosno lokalne jedinice 600.000.00€. Kroz ovaj projekat 13 romskih porodica je trajno riješilo pitanje stanovanja. Projekat je završen u planiranom roku bez dodatnih radova i bilo kakvog kašnjenja.

U julu 2013. godine, su kandidovana još dva pod-projekta, “izgradnja 120 stambenih jedinica na Kampu Konik” (MNE 2), čija vrijednost iznosi 6 906 750 00 €, od kojih su sredstva granta 6,226,622 00 €. U toku je izgradnja 12 objekata sa po 10 stambenih jedinica. Potrebno je izvršiti selekciju budućih korisnika. Projekat se realizuje u potpunosti planiranom dinamikom.

¹ <http://www.mmp.gov.me/biblioteka/istrazivanja>

² www.mmp.gov.me

³ U skladu sa preporukama Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI) iz 2012. godine

Na pod-projektu „izgradnja 120 stambenih jedinica na Kampu Konik”- MNE 2 je iz razloga dobre prakse projektovanja došlo do uštede 1.950.977,11 €- pa je Skupština donatora odobrila proširenje projekta stambene gradnje na Koniku-MNE 5 „Izgradnja 51 stambene jedinice na Koniku”- Nastavak IPA Projekta. U toku je sprovođenje postupka javnih nabavki za najpovoljnijeg poudača za izvođenje radova i nadzora nad izvedenim radovima. Očekuje se da u martu 2017. godine počnu radovi na objektima.

Pod-projekat MNE 4: „Izgradnja 94 stambene jedinice u opštini Berane” ima za cilj pružanje trajnih i održivih stambenih rješenja za izbjegla i interno raseljena lica. Vrijednost projekta iznosi 3.990.649 eura, od čega su donatorska sredstva 3.575.779 eura i ovim projektom biće zatvorena dva kolektivna centra, Rudeš 1 i Rudeš 2. Ugovor sa Konzorcijumom “Eurozox” o izvođenju radova i Konzorcijumom “Ing Invest” o vršenju nadzora nad izvođenjem radova na izgradnji 94 stambene jedinice u Beranama je potpisan 20. decembra 2016. godine. Takođe, potpisan je Grant sporazum sa Razvojnomo bankom Savjeta Evrope. Završen je glavni građevinski projekat sa revizijom, a od strane Opštine Berane izdata je građevinska dozvola. Planirani rok za izgradnju 94 stambene jedinice je 18 mjeseci.

Kada su u pitanju obuke budućih stanara, Ministarstvo rada i socijalnog staranja je kroz projekte održivosti obezbijedilo kontinuiran rad sa ovom populacijom. Obuke su sprovedene u septembru 2016. godine, nakon useljenja porodica. Obavještenja sa stanarima vrše NVO „Pravni centar“ i Centralni registar stanovnika, a u toku je i izrada 14 brošura o raznim temama.

Izrada Akta o održavanju socijalnih stanova je započeta i u nadležnosti je lokalne samouprave.

Najznačajni projekti koji će doprinijeti prilagođavanju novim uslovima stanovanja su:

- Projekat Biroa za populaciju, izbjeglice i migracije, američkog Stejt Dipartmenta čija vrijednost iznosi 195.000 dolara koji se implementira sa NVO „Pravni centar“. Period implementacije projekta je od septembra 2016. do septembra 2018. godine, dok su aktivnosti: obezbjeđenje sigurnog i dostojanstvenog smještaja, pružanje pravne pomoći i pomoć u uvećanju prihoda.
- Projekat „Bolje mogućnosti zapošljavanja za potencijalne korisnike RHP u Beranama“ - Odsjek za populaciju, izbjeglice i migracije SAD Stejt Dipartmenta. Vrijednost projekta je 150.000 dolara, i implementiran je u periodu od 1/10/2015 do 1/10/2016. Aktivnosti: institucionalna podrška i ekonomsko osnaživanje za oko 60 RHP korisnika.

Uporedo sa izgradnjom objekata za stanovanje podsticane su lokalne uprave da izrade nova Akta o održavanju socijalnih stanova.

Vlada Crna Gore, je u septembru 2011. godine, donijela Nacionalnu stambenu strategiju 2011-2020. godine s Akcionim planom za period 2011-2015. godine. Nakon isteka perioda realizacije ovog Akcionog plana, u decembru 2014. godine Vlada Crne Gore je usvojila Akcioni plan Nacionalne stambene strategiju za period 2015-2020. godine.

Osnovni cilj izrade Nacionalne stambene strategije je definisanje pravaca daljeg razvoja stambenog sektora kroz analizu postojećeg stanja, uspostavljanje vizije u okviru stambenog sektora, definisanje misije i formulisanje stambene politike. Prioritetne oblasti za definisanje mjera i akcija su: stvaranje preduslova za unapređenje stambenog tržišta; poboljšanje-održavanje postojećeg stambenog fonda; regulisanje pitanja neformalnih naselja; poboljšanje uslova stanovanja posebnih socijalnih grupa; poboljšanje infrastrukture i smanjenje potrošnje energije u stanovanju; formulisanje strateškog okvira za transparentnu raspodjelu javnih resursa, kao i za mobilisanje drugih resursa i sl.

Prioritetni strateški ciljevi Nacionalne stambene strategije i akcionih planova jesu: povećanje dostupnosti stambenog prostora domaćinstvima koja na tržištu ne mogu da riješe svoje stambene potrebe; podrška razvoju rentalnog sektora, kako javnog tako i privatnog, uz stvaranje uslova za potpunu pravnu sigurnost u ovom sektoru; i unapređenje sistema upravljanja i održavanja postojećeg stambenog fonda.

Glavni problemi u ponudi stanova za posebne ciljne grupe su finansijske prirode: opšta privredna situacija ograničava mogućnosti subvencija, pa su one najčešće nedovoljne. Zato je osnovna preporuka obezbjeđenje stanova uz kombinaciju tržišnih i netržišnih uslova uz subvencioniranje ponude i subvencioniranje tražnje. Povećanje dostupnosti i pristupačnosti adekvatnih stanova će se ostvarivati izgradnjom tzv. socijalnih stanova za otkup ili zakup, renoviranjem stanova, poboljšanjem kvaliteta i legalizacijom neformalnih naselja, zatim subvencionisanjem troškova stanovanja i drugim indirektnim mjerama.

U vezi sa navedenim, u cilju uspostavljanja pravnog okvira u oblasti socijalnog stanovanja 2013. godine donijet je Zakon o socijalnom stanovanju koji je stupio na snagu u julu 2013. godine. („Sl. list CG“, broj 35/13).

Zakonom o socijalnom stanovanju utvrđeno je da je socijalno stanovanje odgovarajućeg standarda koje se obezbjeđuje pojedincima ili domaćinstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu da riješe pitanje stanovanja.

U skladu sa Zakonom o socijalnom stanovanju definisano je da pravo na socijalno stanovanje mogu da ostvare fizička lica koja nemaju stan odnosno drugi objekat za stanovanje, odnosno lica čiji stambeni objekat nije odgovarajućeg standarda i koja iz prihoda koje ostvaruju ne mogu da obezbijede stambeni objekat. Osim toga, utvrđene su prioritetne ciljne grupe, tako da prioritet u ostvarivanju prava na socijalno stanovanje, naročito imaju: samohrani roditelji, odnosno staratelji, lica sa invaliditetom, lica preko 67 godina života, mladi koji su bili djeca bez roditeljskog staranja, porodice sa djecom sa smetnjama u razvoju, *pripadnici Roma i Egipćana*, raseljena lica, interno raseljena lica s Kosova koja borave u Crnoj Gori, stranac sa stalnim nastanjenjem ili privremenim boravkom koji je imao priznat status raseljenog lica ili interno raseljenog lica i žrtve nasilja u porodici.

Pitanje neformalnih naselja i uopšte neformalne gradnje tretirano je *Zakonom o regularizaciji neformalnih objekata*, koji je donesen u julu 2016. godine. Zakon je stupio na snagu 31. avgusta 2016. koji je planiran da počne da se primjenjuje od 1. marta 2017. godine. Međutim, Vlada Crne Gore usvojila je zahtjev Ministarstva održivog razvoja i turizma o odlaganju

primjene Zakona o regularizaciji neformalnih objekata do 31.jula 2017.god. i isti uputila u skupštinsku proceduru.

Zakonom je propisana procedura, tj. uslovi i način regularizacije neformalnih objekata, definisani su neformalni objekti koji mogu ući u proces legalizacije, rješavanje imovinsko – pravnih odnosa, nadležnosti, kategorizacija objekata, kao i način otplate obaveza nelegalnih graditelja, kaznene odredbe i druga pitanja od značaja za legalizaciju. Takođe, treba imati u vidu činjenicu da postojeći neformalni objekti nijesu prošli kroz proces provjere primjene standarda, kako u toku projektovanja tako i u toku izvođenja radova, posebno sa aspekta seizmičkog rizika, tako da je Zakonom predviđena provjera statičke i seizmičke stabilnosti neformalnih objekata. Osim toga, Zakonom je uveden pojam neformalnog objekata osnovnog stanovanja. Navedeni institut je formulisan radi propisivanja obaveze obezbjeđenja alternativnog smještaja vlasniku neformalnog objekta i članovima njegovog porodičnog domaćinstva, koji ne posjeduju drugi stambeni objekat na teritoriji Crne Gore i predstavlja ispunjenje obaveza preuzetih Bečkom deklaracijom. Definisano je obavezno obezbjeđenje alternativnog smještaja u slučaju uklanjanja objekta osnovnog stanovanja. Takođe, imajući u vidu trenutnu ekonomsku situaciju i namjeru da se neformalnim graditeljima olakša plaćanje naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta i naknade za izgradnju regionalnog sistema vodosnabdijevanja na teritoriji opština Crnogorskog primorja predviđeno je da će se naknada za neformalne objekte osnovnog stanovanja plaćati u 240 jednakih mjesečnih rata, a za ostale neformalne objekte naknada se naplaćuje u najmanje 120 mjesečnih rata.

Zakonom je uvedena obaveza plaćanja naknade za legalizaciju, od koje su izuzeti objekti osnovnog stanovanja. Zakon ne predviđa poseban tretman za ugrožene grupe, već definiše postupak koji je jednak za sve nelegalne graditelje.

U nastavku slijede izvještaji lokalnih samouprava u kojima živi značajan broj pripadnika romske i egipćanske populacije

Opština Bijelo Polje - U izradi Lokalnog plana akcije (LPA) za integraciju Roma 2012-2017 uključena je NVO E-Roma. Takođe, u timu za implementaciju LPA uključen je predstavnik romske NVO. Izrađen je izvještaj o stanju u oblasti stanovanja Roma i Egipćana na području opštine Bijelo Polje za potrebe Tima za praćenje implementacije lokalnog akcionog plana za integraciju Roma. Ova aktivnost je sprovedena u saradnji sa NVO „E-Roma“ i NVO „Bjelopoljski Demokratski Centar“. U toku je izrada studije Socijalnog stanovanja. Studija se realizuje kroz projekat „Socijalni položaj Roma“ koji finansira opština Bijelo Polje iz sredstava Komisije za raspodjelu sredstava NVO za 2015.godinu.

Opština Bar - Nema podataka o registrovanim NVO na teritoriji opštine Bar. Lokalni plan socijalnog stanovanja još nije donijet. Formiran je i imenovan Tim koji će raditi na izradi plana. Trenutno se radi na osnivanju Komisije koja će izvršiti analizu i snimanje postojećeg stambenog fonda u vlasništvu Opštine Bar. U ovoj godini nema planiranih budžetskih sredstava za izgradnju stambenih jedinica za lica u stanju socijalne potrebe. Tim će nastojati da Lokalni plan donese do kraja IV kvartala 2017. godine.

Opština Cetinje - Aktivnost Analize stanja i potreba romske i egipćanske zajednice (mjere i aktivnosti vezano za poboljšanje uslova stanovanja Roma i Egipćana u LAP) je u toku - nosilac aktivnosti je Sekretarijat za održivi razvoj i infrastrukturu.

Opština Danilovgrad – U Danilovgradu gledajući popis iz 2011. godine živi 28 Roma i 2 Egipćanina, što predstavlja 0,15 odnosno 0,01 posto populacije. Lokalna uprava još uvijek nije donijela „Lokalni program socijalnog stanovanja“. Legalizacija romskih naselja nije izvršena jer ih kao takvih nema na teritoriji Opštine Danilovgrad. Legalizacija objekata u kojima žive Romi i Egipćani je završena kao i kod ostalog stanovništva, tačnije Romi i Egipćani u Opštini Danilovgrad imaju objekte za stanovanje od čvrste gradnje. Romskim kao maternjim jezikom govori ukupno 15 Roma i Egipćana sa teritorije Opštine Danilovgrad. Osim toga, njihova djeca su uključena u vaspitno - obrazovni sistem (predškolsko i osnovno obrazovanje).

Opština Herceg Novi – Memorandum o razumjevanju zaključen je 18.08.2015.g između Opštine Herceg Novi i NVO „Help – Hilfe zur selbsthilfe e. V.“ za izgradnju 6 montažnih kuća za ranjive romske porodice. Opština je bila u obavezi da, u skladu sa Memorandumom, obezbjedi lokaciju i infrastrukturno je opremi. Opština je izdala odobrenje za postavljanje ovih montažnih objekata i realizacija ove aktivnosti je u toku. Razlozi zašto nije završena je nedostatak sredstava, jer je izvođač istrošio sredstva. Opština traži mehanizam da, u Zakonom predviđenim procedurama, obezbjedi dodatna sredstva. U okviru projekta “Unapređenje integracije Roma na lokalnom nivou“ koji su zajedno implementirali NVO „CEDEM“, NVO „Mladi Romi“ i Opština Herceg Novi, a finansijski podržala Fondacija „Otvoreno društvo“ iz Budimpešte, urađena je Lokalna studija stanovanja romske i egipćanske populacije u Opštini Herceg Novi. Lokalna studija obuhvata validne i povjerljive podatke sa terena u kojoj su utvrđeni postojeći problemi stanovanja.

Opština Nikšić – Na teritoriji Opštine Nikšić obezbjeđene su 24 stambene jedinice. Donijet je Lokalni program socijalnog stanovanja za 2016.g. a u toku je donošenje Lokalnog programa socijalnog stanovanja za 2017.g. U narednom periodu se planira izgradnja još stambenih jedinica, ali i dalje je neophodno mnogo više raditi na poboljšanju uslova njihovog stanovanja, što će biti dio budućeg Lokalnog akcionog plana.

Glavni grad Podgorica – Pripadnici romske i egipćanske populacije u Glavnom gradu oslobođeni su plaćanja troškova za vodu i komunalne usluge. Glavni grad Podgorica ustupio je zemljište za izgradnju stambenih jedinica koje su izgrađene ili se grade u okviru Regionalnog stambenog programa i IPA projekta. Na tom zemljištu trenutno je izgrađeno 5 zgrada.

Opština Kotor – Novi Lokalni akcioni plan (LAP) nije donešen. Radi se na pronalaženju subjekta za izradu plana. Obavljeni su razgovori sa predstavnicima NVO i drugim subjektima. Izrada LAP-a za Opštinu Kotor planira se za početak 2017. godine. Lokalni program socijalnog stanovanja za Opštinu Kotor nije donesen. Izvršena je analiza – donesen je izvještaj o stanju i potrebama romske i egipćanske populacije, a time i u oblasti stanovanja na svim lokalitetima u Opštini Kotor sa naglaskom na naselje Lovanja.

Opština Tivat – Planirano je uključivanje predstavnika romske i egipćanske populacije u donošenje Lokalnog akcionog plana (LAP-a) za 2017. godinu. U toku je rješavanje stambenog pitanja za 4 romske i egipćanske porodice iz naselja 7. Jul u saradnji sa NVO „Help – Hilfe zur selbsthilfe e. V.“ Donešen je Program socijalnog stanovanja 2015-2016.g, dok je za 2017. u pripremi. Evidentirane su porodice u neformalnim naseljima 7. jul i Lovanja.

Romi i Egipćani su teško pogođeni nepismenošću i nedostatkom odgovarajućeg obrazovanja. Prema istraživanju višestrukih pokazatelja MICS, samo 40 posto mladih žena i 63 posto mladića iz romskih naselja su pismeni. Ovaj postotak je još niži kod mladih žena u dobi 20-24 godina (32%). Ministarstvo prosvjete je utvrdilo da 38% odraslih Roma i Egipćana nemaju obrazovanje, da je svega 17% njih završilo osnovnu školu, dok je ostatak populacije pohađao, ali ne i završio osnovnu školu. Samo 6% odraslih Roma i Egipćana su završili trogodišnje strukovne škole, dok je postotak populacije koja je završila četvorogodišnju školu samo 2,2%. Nedostatak obrazovanja ima negativan uticaj na njihove mogućnosti zapošljavanja, kao i na sposobnost da pruže odgovarajuću podršku svojoj djeci koja su u procesu obrazovanja.

Prema informacijama Ministarstva prosvjete⁴, u 2015. godini 224 romske i egipćanske djece je bilo uključeno u redovni predškolski program obrazovanja, dok je dodatnih 80 prisustovalo poludnevnim programima. Što se tiče osnovne škole, iako je Zakonom o osnovnom obrazovanju (član 4.), propisano osnovno obrazovanje kao obavezno za svu djecu uzrasta od šest do petnaest godina, samo 76% RE djece ide u osnovnu školu. Podaci pokazuju da više od 11% romske djece ne pohađa školu (dječaci 9,4% i djevojčice 13,8%), zbog nepovoljnih socijalnih uslova, uključujući i siromaštvo, socijalnu segregaciju, nedostatak porodične podrške, kao i ranog stupanja u brak.

Područna jedinica osnovne škole JU OŠ "Božidar Vuković Podgoričanin" u blizini izbjegličkog kampa Konik je zatvorena završno sa školskom 2015/16 godinom. U 2016/17 školskoj godini sva djeca iz pomenutog područnog odjeljenja su integrisana u sedam (7) gradskih škola (OŠ "Božidar Vuković Podgoričanin", OŠ "21. maj", OŠ "Marko Miljanov", OŠ "Savo Peajanović", OŠ "Vuk Kardžić", OŠ "Vladimir Nazor" i OŠ "Oktoih") i za iste je obezbijeden prevoz za koji troškove snosi Ministarstvo prosvjete.

U 2015/2016 školskoj godini, srednju školu je pohađalo 99 učenika (50 dječaka i 49 djevojčica), a 20 je bilo na studijama na tri univerziteta u Crnoj Gori.

U školskoj 2016/17. godini u predškolske ustanove upisana su 103 djeteta, u osnovne škole je upisano 1617 učenika/ca, u srednje škole 112 učenika/ca, dok je na fakultetima akademske 2016/2017 upisano 20 studenata/kinja romske i egipćanske populacije.

Osim toga, sprovedena je kampanja za upis djece romske i egipćanske populacije u prvi razred osnovne škole u Podgrići, Nikšiću, Herceg Novom i Beranama, uz podršku Zavoda za školstvo, Ministarstva za ljudska i manjinska prava i romskih i egipćanskih NVO.

Za narednu školsku godinu 2017/18. planirano je uvođenje i finasiranje 20 Saradnika/ca u socijalnoj inkluziji u oblasti obrazovanja (tzv. medijatora koji su trenutno angažovani projektno) u okviru obrazovnog sistema u cilju pružanja dodatne pomoći učenicima/ama romske i egipćanske populacije.

---

⁴ <http://www.mmp.gov.me/biblioteka/izvjestaji>

Predškolsko obrazovanje

U saradnji sa devet (9) predškolskih ustanova u devet crnogorskih gradova (Bar, Tivat, Herceg Novi, Kotor, Cetinje, Nikšić, Podgorica, Berane i Bijelo Polje) u toku juna 2016. uspješno je organizovan pripremni vrtić za 111 romske i egipćanske djece koja do sada nijesu bila obuhvaćena niti jednim vidom formalnog obrazovanja, a stekla su zakonsko pravo za upis u prvi razred 2016/17 školske godine. Zavod za školstvo je održao obuku za 23 vaspitača/vaspitačice i finasijski podržao 9 romskih i egipćanskih medijatora.

U saradnji sa Ministarstvom prosvjete i REF⁵-om, Zavod za školstvo je organizovao pružanje podrške romskoj i egipćanskoj djeci predškolskog uzrasta za upis u JPU "Đina Vrbica" i njihov redovan i kvalitetan obuhvat predškolskim programom (oko 100 djece uzrasta 3-6 godina).

U toku aprila 2016. Ministarstvo prosvjete, Zavod za školstvo i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava sproveli su kampanju upisa u prvi razred. Tim koji je vodio kampanju obišao je naselja u kojima žive Romi i Egipćani u Podgorici, Nikšiću, Beranama i Herceg Novom. Razgovarano je sa roditeljima o značaju obrazovanja za njihovu djecu, podijeljeni su flajeri u kojima se nalazi detaljno objašnjenje za upis u prvi razred. Flajeri su štampani na crnogorskom, albanskom i romskom jeziku.

Osnovno obrazovanje

U Podgorici je školske 2016/17 godine upisano u OŠ „Božidar Vuković Podgoričanin“ (školi koja bilježi najveći broj romske i egipćanske djece u Crnoj Gori) ukupno 588 učenika/učenica romske i egipćanske populacije. Svakodnevno se organizuje prevoz za 375 učenika/učenice koji/koje su raspoređeni u sedam (7) gradskih škola (OŠ "Božidar Vuković Podgoričanin", OŠ "21. maj", OŠ "Marko Miljanov", OŠ "Savo Peajanović", OŠ "Vuk Karadžić", OŠ "Vladimir Nazor" i OŠ "Oktoih"). Kada govorimo o učenicima prvog razreda osnovne škole, u školskoj 2016/17 godini upisano je 67 učenika/učenice, dok je u peti razred upisano 40 učenika/učenica.

U Opštini Nikšić, školske 2016/17, u osnovnu školu je upisano ukupno 193 učenika u dvije osnovne škole „Olga Golović“ i „Mileva Lajović Lalatović“. Broj učenika/ca u osnovnim školama na teritoriji Opštine Berane je 165.

Zavod za školstvo u okviru vojih redovnih aktivnosti prati rad i uspjeh ovih učenika tokom cijele školske godine. U okviru programa „Case management“ formirani su timovi za praćenje djece u riziku od napuštanja školovanja u Podgorici, Nikšiću i Beranama. Tim se bavi monitoringom i prevencijom napuštanja školovanja, sastaje se mjesečno i okuplja relevantne aktere s ciljem identifikacije problema i prevencije napuštanja školovanja djece koja su u riziku. U Nikšiću je taj tim formiran u februaru 2016. i uključene su dvije osnovne škole OŠ " Mileva Lajović Lalatović" i OŠ " Olga Golović".

---

⁵ Romski obrazovni fond

Takođe, sprovede se i različiti dodatni program i obuka stručnog usavršavanja za nastavnike/ce koji su akreditovani, kao i ostale aktivnosti, pažljivo razvijeni sa istim ciljem - omogućavanje pristupa obrazovnim pravima romske i egipćanske djece.

U okviru svojih kontinuiranih aktivnosti, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava svake godine opredjeljuje sredstva za obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za učenike/učenice romske i egipćanske populacije I, II i III razreda osnovnih škola, na osnovu Ugovora o finansiranju/sufinansiranju programa/projekata koji je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava potpisalo sa Zavodom za školstvo. Za 2016/17 školsku godinu Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je za ovu namjenu opredijelilo 36, 358,40 €.

Zavod za školstvo je 8. aprila 2016., u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i Romskim obrazovnim fondom, organizovao proslavu povodom 8 aprila – Međunarodnog dana Roma. Proslava je organizovana u KIC-u „Budo Tomović“ pod nazivom „Drugarstvo“. U predstavi su učestvovali učenici/ce šest (6) osnovnih podgoričkih škola u kojima uče romska i egipćanska djeca.

Zavod za školstvo je u saradnji sa Romskim obrazovnim fondom sproveo anketu u svim osnovnim školama u kojima uče romska i egipćanska djeca u devetom razredu. Rezultat ankete je da je 40 djece koja su završila osnovnu školu žele da nastave školovanje. Ministarstvo prosvjete je omogućilo da se sva djeca upišu na željene smjerove.

U periodu od 23-30. januara 2016. godine, u cilju motivacije za nastavak školovanja, kao i što brže integracije pripadnika/pripadnica romske i egipćanske populacije u sve tokove društvenog života u crnogorsko društvo, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je finansiralo i organizovalo zimovanje na Ivanovim koritima u JU „Lovćen-Bečići“, za 25 najboljih učenika/učenica, VI, VIII i IX razreda, romske i egipćanske populacije iz Podgorice, Nikšića i Herceg Novog. Takođe, tokom boravka ovih učenika u JU „Lovćen-Bečići“ na Ivanovim koritima organizovane su i radionice za neformalno učenje romskog jezika. Takođe, sa istim ciljem, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je finansiralo i organizovalo sedmodnevno ljetovanje za dvadeset učenika/učenica VII, VIII i IX razreda romske i egipćanske populacije iz nekoliko osnovnih škola iz Podgorice, Nikšića, Berana i Pljevalja, koji su periodu od 30. avgusta do 6. septembra 2016. godine boravili u Dječijem odmaralištu na Ivanovim koritima u JU „Lovćen-Bečići“ na Cetinju. Pored niza rekreativnih aktivnosti u kojima su djeca imala prilike da uživaju, djeca su svakodnevno pohađala i neformalne časove romskog jezika, u cilju očuvanja maternjeg jezika i kulture svoje populacije. Tokom boravka učenika na ljetovanju istima je obezbijeđena posjeta Narodnog muzeja Crne Gore na Cetinju, Muzeja kralja Nikole na Cetinju, kao i Njegoševog mauzoleja na Lovćenu.

Srednje obrazovanje

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Crne Gore, Zavod za školstvo i Fond za obrazovanje Roma, zaključili su novi Memorandum o saradnji 10.11.2014. godine, nakon čega su se strane potpisnice usaglasile da nastave saradnju i u 2016-oj i 2017-oj godini kojim se reguliše odnose između Fonda za obrazovanje Roma, Ministarstva za ljudska i manjinska prava i Zavoda za školstvo u okviru sprovođenja i finansiranja stipendija i plana mentorske prakse za romske i egipćanske učenike.

Shodno Memorandumu, projektat „*Stipendijski fond i mentorstvo kao podrška srednjem i akademskom obrazovanju romske i egipćanske omladine u Crnoj Gori*” sprovodi Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Zavod za školstvo i Romski obrazovni fond (REF), a ima za cilj uvođenje održivog programa poboljšanja uspjeha i sprečavanja odustajanja od daljeg školovanja za romske i egipćanse učenike srednjih škola i studenata na fakultetu putem obezbjeđivanja stipendija, mentorskih usluga u okviru škole i uspostavljanjem efikasnog sistema informisanja i monitoringa. S tim u vezi, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava nastavilo je sa aktivnostima obezbjeđivanja sredstava za stipendiranje srednjoškolaca i studenata ove populacije i u toku 2016. godine. Shodno tome, Ministarstvo je obezbijedilo sredstva u iznosu od 80.000€. Aktivnost se realizuje u saradnji sa Romskim obrazovnim fondom (REF) i Zavodom za školstvom.

U školskoj 2015/16 godini u srednjim školama je bilo 99 učenika romske i egipćanske populacije (50 dječaka i 49 djevočica). Iste školske godine u program stipendija ušlo je ukupno 77 učenika/učenice koji/koje su pohađali nastavu u 21 srednjoj školi u Crnoj Gori. Od toga je 90% uspješno završilo razred. Bilo je angazovano ukupno 26 nastavnika-mentora.

Školske 2016/17 upisano je 112 učenika romske i egipćanske populacije u srednje škole, odnosno svi koji su izrazili želju da stiču srednjoškolsko obrazovanje. Svi učenici koji su podnijeli zatjeve za stipendiju su je i dobili (95 učenika).

Broj učenika/učenica koji su po prvi put u prvom razredu srednje škole u tekućoj 2016/17 godini je ukupno 47. To je značajno povećanje broja novoupisanih učenika/učenica iz romske i egipćanske populacije u srednjim školama u odnosu na prethodnu školsku godinu. Primjetno je da je broj novoupisanih svake školske godine u porastu. Tome doprinosi kvalitetniji rad u osnovnim školama, koje završava sve veći broj romskih i egipćanskih učenika/učenica, kao i to što se ti učenici kroz program stipendiranja dodatno osnažuju na polju motivacije i podrške za nastavak školovanja kroz srednju školu.

Kampanja koju Zavod za školstvo i Romski obrazovni fond (REF) sprovodi od 2015. godine uticala je na povećanje broja učenika/učenica koji se opredjeljuju za nastavak obrazovanja. Rad na terenu kroz prezentaciju mogućnosti za podršku u nastavku obrazovanja, pravovremeno informisanje, podrška prilikom procedure upisa kao i uticaj na donosiocima odluka da primjenjuju mjere afirmativne akcije imaju rezultat koji se ogleda u uključivanju sve većeg broja djece u obrazovni proces.

Kampanja sa ciljem podizanja svijesti pripadnika romske i egipćanske populacije o važnosti obrazovanja i motivaciona kampanja usmjerena na učenike/učenice završnih razreda osnovnih škola, sprovedene su od strane Romskog obrazovnog fonda (REF). Kampanja je sprovedena u prvih šest mjeseci 2016. godine, kako bi se održao ili zadržao broj korisnika programa.

Ova aktivnost je uključila skup radnji sa ciljem da se: informiše romska i egipćanska zajednica, roditelji i učenici/učenice, o programu stipendiranja i mentorstva; osigura transparentnost programa srednjeg obrazovanja i dopre do najvećeg mogućeg broja kandidata/kandidatkinja.

Tokom prvih šest mjeseci 2016. godine Romski obrazovni fond je kontaktirao sve osnovne škole u Crnoj Gori tražeći informaciju o tome koliko ima učenika/učenica romske i egipćanske populacije u završnom, devetom (9) razredu. Stupio je u kontakt sa ukupno 163 osnovne škole i nakon sprovedene komunikacije dobijen je podatak da 49 učenika/učenice romske i egipćanske populacije pohađa deveti razred osnovne škole.

U saradnji sa mentorima i školama, napravljena je baza podataka svih učenika/učenica koji su upisani u završni razred osnovnih škola. U odnosu na početnu bazu podataka, kontaktirani su svi učenici/učenice u školama koje pohađaju, posjećeni su i angažovani su mentori/mentorke koji/koje su uključeni u dalju komunikaciju sa njima radi pružanja direktne podrške, savjetovanja, itd.

Baza podataka raspolaže i podacima u vezi sa namjerom učenika/učenica da nastave školovanje u nekoj od srednjih škola, i, ako to planira, koju srednju školu želi da upiše, koje sve škole-zanimanja bi došla u obzir (III ili IV stepen stručne spreme).

Projektni tim je napravio kratak upitnik u vezi sa namjerama učenika/učenica o daljem školovanju, kontaktirao je roditelje učenika/učenica u nekoliko slučajeva i imao više individualnih i porodičnih savjetovanja kako bi se porodice zajedno odlučile o nastavku školovanja. U sve ove aktivnosti su bili uključeni i predstavnici Zavoda za školstvo, mentori, pedagozi i psiholozi iz osnovnih i srednjih škola na lokacijama koje smo posjetili.

Školske 2016/17 je u prvi razred srednje škole upisano 47 učenika/učenica romske i egipćanske populacije. Projektni tim je bio u stalnom kontaktu sa svim učenicima 9. razreda i pružao im podršku za upis u odabrane srednje škole.

Zavod za školstvo i Romski obrazovni fond (REF) dostavili su dopis Ministarstvu prosvjete u kojem je traženo da se prema svim učenicima/učenicama romske i egipćanske populacije sprovede afirmativna akcija i da se upišu u srednje škole za koje su se opredijelili. Dobijen je pozitivan odgovor od Ministarstva koje je cirkularnim pismom obavijestilo sve srednje škole da romskim i egipćanskim učenicima/učenicama omoguće upis na osnovu principa afirmativne akcije.

Visokoškolsko obrazovanje

U akademskoj 2015/16 na fakultetima u Crnoj Gori nastavu je pohađalo ukupno **20** studenata. Oni su pohađali nastavu na pet (5) fakulteta u Crnoj Gori. Najviše studenata je bilo na Filozofskom fakultetu u Nikšiću - 8, zatim na pravnom fakultetu u Podgorici - 6, Fakultetu političkih nauka u Podgorici - 4 i Univerzitetu Donja Gorica i Fakultetu za turizam u Kotoru po jedan student/studentkinja. Svi naprijed pomenuti studenti u navedenoj akademskoj godini su primali stipendije.

Od 2016/2017. radi implementacije principa afirmativne akcije, za osobe sa invaliditetom i pripadnike manjinske zajednice Roma i Egipćana, ukupan broj za svaki studijski program povećan je za 1%.

U akademskoj 2016/17 akademskoj godini na fakultetima u Crnoj Gori upisano je 20 studenata/kinja od kojih je 16. ušlo u program stipendiranja. Redovni studenti su još četvoro (4) pripadnika/pripadnica romske i egipćanske populacije, međutim oni nijesu ušli u program stipendiranja jer nijesu ispunili kriterijume propisane konkursom za učešće u programu. Konkretno, ovo četvoro studenata je treći put obnovilo istu godinu studija.

Po fakultetima broj studenata/studentkinja u 2016/17 koji primaju stipendije izgleda ovako: Filozofski fakultet – 5 studenata/studentkinje, Pravni fakultet - 3 studenata/studentkinje, Fakultet političkih nauka - 2 studenta/studentkinje, Fakultet za primijenjenu fizioterapiju-Igalo - 2 studenta/studentkinje, Univerzitet Donja Gorica - 2 studenta/studentkinje, Fakultet za turizam – 1 student/studentkinja, i Fakultet za sport i fizičko vaspitanje - 1 student/studentkinja.

Svi studenti/studentkinje romske i egipćanske nacionalnosti upisani akademske 2016/17 oslobođeni su plaćanja školarina. Takođe, sa upravom studentskih domova u Podgorici, Nikšiću i Kotoru omogućen je besplatan smještaj i ishranu za ukupno 5 studenata/studentkinja koji studiraju van gradova u kojima žive. Obezbijeđen je smještaj i ishrana za 3 studenta/studentkinje u Podgorici, jednu studentkinju u Nikšiću i jednu studentkinju u Kotoru.

Crnogorsko zakonodavstvo predviđa besplatnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu socijalno ugroženih slojeva, nezaposlenih, djece, školske djece, trudnica, osoba starijih od 65 godina. Prema monitoringu Dekade inkluzije Roma 2005-2015 za 2014. godinu pripadnici romske i egipćanske populacije koji imaju status raseljenih osoba, izbjeglica i tražitelja azila dobijaju iste usluge koje dobijaju i drugi korisnici zdravstvene zaštite. Ambulanta za odrasle i djecu, koja radi po dva sata dnevno je otvorena u izbjegličkom kampu Konik u Podgorici 1999. godine. Međutim, pristup zdravstvenoj zaštiti i dalje predstavlja problem, s obzirom na činjenicu da značajan postotak Roma i Egipćana nema odgovarajuće medicinske kartone i dokumentaciju.

U pogledu ostvarivanja zdravstvene zaštite radi povećanja stepena korišćenja dostupnosti zdravstvene zaštite, predviđena je mjera uvođenje i jačanje uloge „Saradnik/ca u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u zdravstvu“.

U realizaciji naprijed navedene mjere standardizovano je zanimanje „Saradnik/ca u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u zdravstvu“, te je u saradnji sa međunarodnom organizacijom „Help - Hilfe zur Selbsthilfe e.V.“ preko obrazovne institucije, izvršena njihova obuka radi polaganja ispita.

Akcionim planom je predviđeno njihovo radno angažovanje u zdravstvenoj ustanovi tj. Domu zdravlja u Podgorici, počev od 01. januara 2017. godine. Ovoj proceduri je prethodila izmjena i dopuna Akta o sistematizaciji Doma zdravlja Podgorica, kao i obezbjeđenje odgovarajućih saglasnosti od Ministarstva zdravlja, Ministarstva finansija i Fonda za zdravstveno osiguranje u pogledu sredstava za njihov redovan rad. Iz tog razloga, trenutno je u toku postupak oglašavanja ovog radnog mjesta za prijem dvije zdravstvene medijatorke.

Ostale mjere iz Akcionog plana su realizovane te se obuhvati imunizacijama sve djece u Crnoj Gori prate kroz sprovođenje programa obaveznih imunizacija preko izabranih pedijatarata, pa i terenske vakcinacije romske i egipćanske djece u naseljima. Prema sumarnim rezultatima imunizacionih aktivnosti u romskoj i egipćanskoj populaciji epidemiološki najznačajnije vakcine su: MMR i vakcine protiv dječije paračize.

U toku 2016. godine realizovano je 30 radionica za pripadnice romske i egipćanske populacije na određene teme o prevenciji zdravlja i zdravstvenog vaspitanja, a za pripadnice romske i egipćanske populacije održane su radionice na temu „Prevencija ranih brakova“ i na temu „Značaj održavanja lične higijene za zdravlje“. Osim ovih radionica izrađeni su i lifleti kao pomoć u realizaciji zdravstveno-vaspitnih aktivnosti.

U saradnji sa NVO sektorom organizovani su i realizovani preventivni zdravstveni pregledi trudnica.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u cilju jačanja svijesti o značaju prevencije i čuvanja zdravlja, organizovalo je 19. i 21. jula 2016. godine preventivni ginekološki i ultrazvučni pregled za žene iz kampa Konik iz Podgorice u Domu zdravlja "Dimitrije - Dika

Marenić” iz Danilovgrada. Ministarstvo ovu aktivnost organizuje u saradnji sa Domom zdravlja Danilovgrad i Crvenim krstom već nekoliko godina. U znaku uspješne saradnje, različiti pregledi imaju za cilj da žene iz marginalizovanih grupa svjesnije razmišljaju o svom zdravlju. Ultrazvučni pregledi rađeni su za štitastu žlijezdu, grudi, pluća, rađena je mamografija kod žena iznad 40 godina starosti, a naredna akcija obuhvatiće ultrazvuk abdomena. Prvom grupom je obuhvaćeno trideset žena, a drugim četrdeset.

Prema istraživanju koje je Ministarstva za ljudska i manjinska prava uradilo za potrebe izrade Strategije za socijalnu integraciju Roma i Egipćana 2016-2020, 83% Roma i Egipćana je nezaposleno. Kao i u svim drugim aspektima života, žene su posebno pogođene dugotrajnom nezaposlenošću. Oko 6% zaposlenih radi u javnom sektoru (uglavnom u javnom komunalnom preduzeću), oko 5% radi u privatnim firmama, dok su ostali samozaposleni. Samo 4,5% zaposlenih Roma i Egipćana ima stalno zaposlenje, dok je 6,7% zaposleno na određeno vrijeme.

Glavne barijere koje stoje na putu zasnivanju radnog odnosa su socijalna deprivacija i izolacija, neregulisan pravni status, nedostatak ličnih dokumenata, siromaštvo, segregacija, nedostatak obrazovanja, nedostatak informacija o mogućnostima zapošljavanja, kao i nedostatak potrebnih vještina. S druge strane, državne i lokalne institucije nisu adekvatno pripremljene i vješte kako bi se zadovoljile specifične potrebe stanovništva u smislu jezika, odgovarajućih informacija, motivacionih kampanja, terenskog rada i sl.

Na dan 31.12.2016. godine, u evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore nalazilo se 1731 lice koja su se izjasnili kao pripadnici populacije Roma i Egipćana, od kojih 766 žena (44,25%).

U ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti ova populacija, na isti dan, učestvuje sa 3,53%.

U strukturi pripadnika romske i egipćanske populacije, najveće učešće imaju lica bez zanimanja i stručne spreme, sa 95,23% (učešće žena 44,29%), zatim lica sa završenim III stepenom stručne spreme, sa 2,59 % (28,88% žena), lica sa završenim IV stepenom stručne spreme sa 1,27% (59,09% žena), lica sa završenim II stepenom stručne spreme sa 0,86% (60% žena) i jedno lice muškog pola sa završenim VI stepenom stručne spreme (0,05 %).

Posmatrano po opštinama, najveći broj prijavljenih lica, pripadnika Roma i Egipćana, nalazi se u evidenciji Područne jedinice Podgorica, za opštine Podgorica, Danilovgrad, Kolašin i Cetinje i gradske opštine Golubovci i Tuzi – 50,36 % (učešće žena 44,20%), zatim u evidenciji Područne jedinice Nikšić, za opštine Nikšić, Šavnik i Plužine 14,26% (učešće žena 42,10 %), Područne jedinice Herceg Novi, za opštine Herceg Novi, Kotor i Tivat – 13,28% (učešće žena 50,43%), Područne jedinice Berane, za opštine Berane, Andrijevića, Plav, Rožaje, Gusinje i Petnjica – 10,16% (učešće žena 40,90%), Područne jedinice Bar, za opštine Bar, Budva i Ulcinj – 6,75% (učešće žena 41,88%), Područne jedinice Bijelo Polje, za opštine Bijelo Polje i Mojkovac – 4,39 % (učešće žena 42,10%) i Područne jedinice Pljevlja, za opštine Pljevlja i Žabljak – 0,80 % (učešće žena 50%).

U periodu od 01.01.2016 – 31.12.2016. godine u evidenciju Zavoda za zapošljavanje prijavila su se 154 lica koja su se deklarirala kao Romi i Egipćani, od čega 47,40% žena.

Od ukupnog broja novoprijavljenih, 151 lice je bez zanimanja i stručne spreme, dok je po jedno lice sa II, III i IV stepenom stručne spreme.

Najveći broj novoprijavljenih je sa teritorije opštine Podgorica – 66,95% od ukupnog broja novoprijavljenih (49,55% žena), zatim Nikšić – 19,87 % (46,66% žena), Herceg Novi – 9,74 % (46,66% žena), Berane – 1,94 % (33,33 % žena), Bar – 1,50%.

U periodu 01.01.2016 – 31.12.2016. godine u programe aktivne politike zapošljavanja uključeno je 22 pripadnika populacije Roma i Egipćana. Od ukupnog broja uključenih, osam je žena (36,36%).

Pregled realizovanih programa:

U sedam lokalnih javnih radova u Beranama, Bijelom Polju, Mojkovcu, Nikšiću, Cetinju, Danilovgradu i Herceg Novom uključeno je osam lica RE populacije (četiri žene).

U državni javni rad „Neka bude čisto“ uključeno je 10 lica iz Biroa rada Nikšić, Podgorica, Herceg Novi i Tivat.

U program obrazovanja i osposobljavanja za zanimanje „frizer za žene“, u Podgorici, uključene su četiri žene.

Sezonsko zapošljavanje:

Na sezonskim poslovima u izvještajnom periodu zaposlena su 62 lica romske i egipćanske populacije (27 žena ili 43,54%).

Starosna struktura:

15-25 godina starosti: 19 lica (pet žena);

26-35 godina starosti: 23 lica (10 žena);

36-45 godina starosti: 14 lica (sedam žena);

46-55 godina starosti: šest lica (pet žena).

Regionalni pregled:

iz evidencije Područne jedinice Herceg Novi za opštine Herceg Novi, Tivat i Kotor - 35 lica (15 žena);

iz evidencije Područne jedinice Bar za opštine Bar, Budva i Ulcinj - 14 lica (šest žena);

iz evidencije Područne jedinice Podgorica za opštine Podgorica, Danilovgrad, Kolašin i Cetinje i gradske opštine Golubovci i Tuzi – sedam lica (dvije žene);

iz evidencije Područne jedinice Nikšić za opštine Nikšić, Plužine i Šavnik – četiri lica (tri žene);

iz evidencije Područne jedinice Bijelo Polje za opštine Bijelo Polje i Mojkovac – dva lica (jedna žena).

Pravni status je preduslov za ostvarenje svih drugih prava i kao takav je nužan za integraciju Roma i Egipćana u svim aspektima društvenog života. Romi i Egipćani kao raseljene osobe, izbjeglice i tražitelji azila, suočeni su s problemom pravnog statusa i nedostatkom ličnih dokumenata. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine bilo je 1.649 osoba bez državljanstva.

U 2011. godini, Vlada je usvojila Nacionalnu strategiju za trajna rješenja pitanja koja se tiču raseljenih i interno raseljenih osoba u Crnoj Gori 2011-2015, s posebnim naglaskom na izbjeglički kamp Konik u Glavnom gradu Podgorica. U tom periodu, zakonski okvir je unaprijeđen kako bi se omogućilo učinkovitije rješavanje pravnog statusa raseljenih osoba, uključujući i upis djece rođene izvan zdravstvenih ustanova, kao i uklanjanje birokratskih prepreka i smanjenje administrativnih taksi. U istoj godini, Vlade Crne Gore i Kosova potpisale su Sporazum o naknadnom upisu interno raseljenih lica sa Kosova koji borave u Crnoj Gori, u matične registre (rođenih, vjenčanih i umrlih) i registre građana Republike Kosovo. Mobilni timovi koji se sastoje od predstavnika Ministarstva unutarnjih poslova, UNHCR-a i nevladine organizacije Pravni Centar, intenzivno nude pravnu i praktičnu pomoć u procesu registracije.

Sporazum između Vlada Kosova i Crne Gore o naknadnom upisu interno raseljenih lica koja borave u Crnoj Gori u matične registre i registar državljana Republike Kosovo sa pratećim Protokolom za njegovu implementaciju i Sporazum o readmisiji lica bez boravišne dozvole potpisan je 19. maja 2011 u Budvi.

Memorandum o saradnji između Ministarstva unutrašnjih poslova CG, Ministarstva rada i socijalnog staranja CG i Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR) u cilju implementacije Strategije za trajno rješavanje pitanja raseljenih i interno raseljenih lica i konačnog rješavanja pravnog statusa ovih kategorija lica potpisan je u Podgorici početkom 2014. godine.

Nakon toga, formiran je Operativni tim koji su sačinjavali predstavnici pomenutih institucija koji je neposredno koordinirao daljim aktivnostima na terenu, svim pravno – administrativnim procedurama, prethodnim radom na terenu, vršio informativne aktivnosti i kampanje - sa ciljem da što veći broj IRL⁶ aplicira za pravni status prije početka 2015 god., rad mobilnih biometrijskih timova, upoređivanje statističkih podataka, bilateralni sastanci u Podgorici i Peći.

Kombinovani mobilni biometrijski timovi MUP-a Crne Gore, MUP-a - Agencije za civilnu registraciju Kosova, UNHCR i NVO “Pravni centar” su intezivno pružali pravnu i praktičnu pomoć IRL sa Kosova koja od kraja 90-tih borave u Crnoj Gori. Tokom II polovine 2014, 2015 i 2016 god. realizovano je ukupno 11 radnih posjeta, po 5 radnih dana, u Kampu na Koniku i svim drugim kampovima, smještajima i privatnim kućama na jugu i sjeveru Crne

---

⁶ Interno raseljena lica

Gore. Tokom svih pomenutih posjeta pružene su za ukupno 1335 IRL sledeće konkretne vrste pravno – administrativne pomoći i podrške:

Ukupan broj lica na listi je 1,335. Od toga broja:

- 797 lica je preuzelo pasoš Kosova i živi u Crnoj Gori i dalje, odnosno rješavaju pravni status dobijanjem stalnog nastanjenja (ako su prije kraja 2014 aplicirali za isti);
- Za 195 lica je postupak obustavljen jer su napustili Crnu Goru u međuvremenu (odselili se u drugu zemlju, preminuli ili se vratili na Kosovo);
- 125 lica je dobilo neki dokument Kosova (izvod rođenih – tzv. birth extract ili ličnu kartu) i još uvijek se radi na izradi pasoša Kosova;
- Za 32 lica treba završiti upis u registar rođenih u Crnoj Gori ili ispraviti podatke u dokumentima izdatim u Crnoj Gori, da bi se omogućio upis u matične registre Kosova;
- Oko 250 lica – najsloženijih slučajeva je još uvijek u toku, kako bi se omogućio naknadni upis/prepis u matični registar rođenih Kosova.

Sve finansijske izdatke aktivnosti na terenu, putovanja i boravaka članova biometrijskih mobilnih timova MUP-a - Agencije za civilnu registraciju Kosova snosili su Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OSCE) i Visoki komesarijat za izbjeglice Ujedinjenih nacija (UNHCR).

Prema istraživanju rađenom za potrebe izrade Strategije 2016-2020, 12% Roma i Egipćana uopšte nema prihode, dok 60% njih prima neku redovnu ili trenutnu finansijsku pomoć od strane Centara za socijalni rad ili iz drugih izvora. Osim finansijske pomoći, dodjeljuju se redovne ili trenutne donacije u hrani, odjeći, kućnim potrepštinama i higijeni, kao i drva i građevinski materijal. Besplatni dnevni obroci dostavljaju se za oko 5% Roma i Egipćana. Materijalno obezbjeđenje porodice, kao jedan od najvažnijih oblika socijalne pomoći, prima više od 20% stanovništva u prosječnom iznosu od oko 60.00 eura školskog pribora isporučuje se za gotovo 25% romskih i egipćanskih domaćinstava. Finansijska pomoć za majke koje rađaju prvo dijete obezbijeđena je za oko 13% žena. Dodatno, smještaj za starije osobe koristi oko 5% Roma i Egipćana, dok više od 26% njih koristi smještaj u bolnici ili psihijatrijskoj ustanovi.

Dvije najugroženije kategorije romske i egipćanske populacije su djeca i žene. Među romskom i egipćanskom djecom koja prosjače u Crnoj Gori, većina su uzrasta do pet godina. Ta djeca su izložena različitim oblicima zlostavljanja, zanemarivanja, nebrige i nasilja, kao i visokom riziku da postanu žrtve trgovine ljudima, dječje prostitucije i pornografije. Kao posljedica prosjačenja javlja se isključenost ove djece iz redovnog školovanja, te odrastaju bez odgovarajućeg porodičnog okruženja i vršnjačke grupe. Iako je ovo pitanje potencirano mnogo puta u javnosti kroz medijska izvještavanja i aktivnosti civilnog društva, javno zastupanje i slično, Crna Gora i dalje nije razvila efektne politike za rješavanje ovog problema. Strategija 2016-2020 predviđa niz mjera za rješavanje ovog problema. Međutim, s obzirom na kompleksnost problema, potrebno je da država uspostavi čvršći i integrisani pristup, utemeljen na bliskoj saradnji svih državnih i lokalnih institucija.

Romkinje i Egipćanke su u ogromnom procentu izložene nasilju u porodici. Prema istraživanju koje je sprovedla NVO „Centar za Romske inicijative” (CRINK) 2014. godine,⁷ žene su unutar svojih etničkih zajednica izložene nasilju od strane oca, brata, supruga, suprugovih roditelja itd. Kao najčešći razlog naglašava se patrijarhalna tradicija, kao i alkohol, droge, siromaštvo i nizak nivo obrazovanja. Takođe, prisilni brakovi su jedan od najozbiljnijih problema s kojima se žene suočavaju u svom ranom maloljetničkom uzrastu. Strategija zaštite od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2016-2020 postavlja ciljeve i mjere za rješavanje tog pitanja. Prema izvještajima CRINK-a i Uprave policije, u Godišnjem izvještaju o sprovođenju Strategije protiv nasilja, bilo je 16 slučajeva prisilnih brakova u 2016. godini.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u skladu sa Akcionim planom za implementaciju „Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020“, za 2016., a u saradnji sa Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima, Upravom policije, članovima Romskog savjeta, Centrom za romske inicijative i drugim NVO u 2016. godini organizovalo devet (9) jednodnevnih edukacija roditelja, djece, romskih i egipćanskih aktivistkinja, službenika/službenica državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkih prisilnih

⁷ "Nasilje nad ženama i djevojčicama u romskim i egipćanskim naseljima u Crnoj Gori: <http://crink.me/wp-includes/PDF/CRINK%20Brosura%20Nasilje%20u%20porodici.pdf>

brakova među romskom populacijom. Navedene jednodnevne edukacije su realizovane u Herceg Novom, Budvi, Cetinju, Tivtu, Kotoru, Beranama, Bijelom Polju, Nikšiću i Podgorici. Tokom realizacije pomenute mjere edukovano je oko 250 osoba.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u skladu sa Akcionim planom za implementaciju „Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020“, za 2016., a u saradnji sa Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima, Upravom policije, članovima Romskog savjeta, Centrom za romske inicijative i drugim NVO, u 2016. godini realizovalo devet (9) kampanja u romskim naseljima o problemu nasilja nad ženama i prisilnim brakovima romskih i egipćanskih djevojčica. Navedene kampanje su realizovane u Herceg Novom, Budvi, Cetinju, Tivtu, Kotoru, Beranama, Bijelom Polju, Nikšiću i Podgorici.

Službenici Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima uzeli su učešće u realizaciji naprijed pomenutih kampanja – kroz pripremu i prezentaciju sadržaja koji se odnose na borbu protiv trgovine ljudima – sa posebnim osvrtom na rane ugovorene brakove.

Osim gore navedenog, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je 2016. godine finansiralo štampanje ukupno hiljadu (1000) tematskih informativnih brošura o svim vidovima trgovine ljudima sa fokusom na ugovorene brakove, načinima samoidentifikacije osoba kojima se trguje, kao i postojećim mehanizmima pomoći i zaštite za žrtve trgovine ljudima/djecom. Sadržina pomenutih brošura je rađena u saradnji sa Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima. Brošure su štampane na crnogorskom, albanskom i romskom jeziku, a dijeljeni su građanima romske i egipćanske populacije tokom naprijed navedenih kampanja.

Prilog godišnjem izvještaju o implementaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori – iz nadležnosti Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima

U cilju prevencije maloljetničkih i/ili prisilnih brakova među romskom i egipćanskom populacijom akreditovan je program “*Borba protiv trgovine djecom, sklapanja ranih i ugovorenih brakova i prisilnog prosjačenja*” kod Zavoda za školstvo. Po navedenom program obuku je prošlo ukupno 23 nastavnika osnovnih i srednjih škola.

Vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je realizovala drugu fazu projekta koji je otpočeo prethodne godine, a koji je usmjeren na jačanje multidisciplinartne saradnje predstavnika institucija za prepoznavanje i proaktivnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima. Ovaj projekat, koji podrazumijeva održavanje obuka na temu: “*Jačanje multisektorskog pristupa u borbi protiv trgovine djecom, dječijeg prosjačenja prisilnih dječijih brakova*”, realizovan je zahvaljujući podršci predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori i u saradnji sa Zavodom za socijalnu i dječju zaštitu. Predavači na obukama bili su predstavnici Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima koji su licencirani od strane Zavoda za socijanu i dječju zaštitu i UNICEF-a za prenošenje znanja o problemima trgovine djecom, dječjem prosjačenju i prisilnim ugovorenim brakovima. U okviru ovog projekta održano je šest (6) dvodnevni obuka na temu “*Jačanje multisektorskog pristupa u borbi protiv trgovine djecom, dječijeg prosjačenja prisilnih dječijih brakova*”, koje je pohađalo ukupno 94 predstavnika institucija. (24 predstavnika Centara za socijalni rad, 22 predstavnika Uprave policije, 12 predstavnika

tužilaštava, 14 predstavnika sudova, 11 predstavnika lokalnih samouprava, 1 predstavnik dnevnog i 1 predstavnik Resursnog centra, 3 predstavnika organizacija civilnog sektora, 4 predstavnika Crvenog krsta, 2 predstavnika Doma "Mladost" Bijela). Od ukupnog broja polaznika njih 23 je prisustvovalo dodatnoj trodnevnoj obuci koja je koncipirana kao vid specijalističke obuke tokom koje je rađeno na rješavanju konkretnih primjera slučajeva trgovine ljudima kroz prezentovanje studija slučajeva iz domaće i međunarodne prakse.

Budući da se rani i ugovoreni brakovi kao i organizovano prosjačenje smatraju oblicima izvršenja krivičnog djela „*Trgovina ljudima*“, Vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je u saradnji sa Upravom za kadrove – institucijom koja je primarno zadužena za edukaciju državnih službenika i namještenika kreirala, akreditovala i realizovala sljedeće programe:

- **“Jačanje nivoa svijesti o fenomenu trgovine ljudima na lokalnom nivou“**, namijenjen odbornicima iz lokalnih parlamenata i predstavnicima lokalne samouprave. U okviru navedenog programa planirano je održavanje po tri jednodnevne obuke godišnje. U toku 2016. godine realizovane su sve tri planirane obuke kojima je prisustvovao 41 odbornik. Obuke su održane u Podgorici (4. juna), Baru (1. juna) i u Bijelom Polju (7. juna). Predavači na obukama su bili predstavnici vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, koji su treneri Uprave za kadrove za ovu problematiku.
- **“Uloga zdravstvenih radnika u borbi protiv trgovine ljudima”** namijenjen zdravstvenim radnicima sa teritorije cijele Crne Gore. U okviru navedenog programa planirano je održavanje po tri jednodnevne obuke godišnje. U izvještajnom periodu realizovane su sve tri planirane obuke kojima je prisustvovalo 62 zdravstvena radnika. Obuke su održane u Baru (19. oktobra), Bijelom Polju (30. septembra) i u Podgorici (04. novembra). Predavači na obukama su bili predstavnici vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, koji su treneri Uprave za kadrove za ovu problematiku.
- **„Uloga Centara za socijalni rad i inspekcijских službi u borbi protiv trgovine ljudima”** - U okviru navedenog programa planirana je realizacija tri dvodnevne obuke godišnje za predstavnike inspekcijских službi i zaposlene u centrima za socijalni rad na teritoriji cijele Crne Gore. U izvještajnom periodu realizovane su sve tri planirane obuke koje je pohađalo ukupno 37 službenika. Obuke su održane u Bijelom Polju (06. i 07. oktobra), Baru, 11. i 12. oktobra i Podgorici 20. 21. oktobra. Predavači na obukama su predstavnici vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima koji su treneri Uprave za kadrove za ovu problematiku.
- **„Jačanje vještina rane identifikacije i upućivanja potencijalnih slučajeva trgovine ljudima u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na multiagencijsku saradnju”** - U okviru navedenog programa planirana je realizacija dvije jednodnevne obuke namijenjene edukaciji inspektora rada i zaštite na radu, turističkoj i komunalnoj inspekciji, prosvetnim radnicima, zaposlenima u Zavodu za zapošljavanje, Prihvatilištu za strance i Centru za azilante. U toku 2016. godine realizovane su dvije planirane obuke koje je pohađalo ukupno 49 predstavnika navedenih institucija. Obuke su održane 15. marta i 23. septembra u Podgorici. Predavači na obukama su predstavnici vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima koji su treneri Uprave za kadrove za ovu problematiku.

U saradnji sa Policijskom akademijom – institucijom zaduženom prvenstveno za edukaciju i stručno usavršavanje policijskog kadra realizovane su sljedeće aktivnosti:

- Ukupno 32 akademca Policijske akademije usvojili su sadržaj iz predmeta Kriminalistika- tema: trgovina ljudima (6 časova-Osnovno policijsko obrazovanje). Dodatna nastava (12 časova) realizovana je u saradnji sa Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima, a sastojala se iz praktičnih primjera i studija slučaja.
- Službenici Sektora opšte nadležnosti, Kriminalističke policije i granične policije su pohađali seminar na temu “Trgovina ljudima”, koja je organizovana 21-22. marta 2016. godine na Policijskoj akademiji u Danilovgradu. Cilj ovog seminara je bila edukacija službenika Uprave policije o metodama rane identifikacije potencijalnih žrtava trgovine ljudima i specifičnostima uzimanja iskaza od potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Seminar je pohađalo 17 polaznika (9 službenika Sektora kriminalističke policije, 4 službenika Sektora granične policije, 3 službenika Sektora policije opšte nadležnosti i 1 pripravnik sa Policijske akademije).

U saradnji vladine Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, MUP/UP- Sektor granične policije i Misije OEBS-a u Crnoj Gori, a u skladu sa programom obuke Evropske agencije za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica EU-FRONTEx, tokom prve polovine 2016. godine održano je 8 obuka na temu „*Borba protiv trgovine ljudima*“, koje je pohađao 91 granični policajac. Obuke su sprovele savjetnice u Kancelariji za borbu protiv trgovine ljudima, koje su prošle obuku i stekle sertifikate FRONTEx-a za nacionalne trenere za obuku granične policije o borbi protiv trgovine ljudima.

Tokom 2016.godine 137 predstavnika institucija nadležnih za sprovođenje Sporazuma o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima na lokalnom nivou (od kojih 26 službenika policije, 16 predstavnika sudstva, 21 socijalni radnik, 37 predstavnika školstva, 30 zdravstvenih radnika i 4 tužioca) je uzelo učešće na okruglim stolovima koji su organizovani sa ciljem unapređenja znanja lokalnih predstavnika institucija - potpisnika Sporazuma o saradnji. Okrugli stolovi su organizovani u saradnji Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima sa Misijom OEBS-a.

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima u kontinuitetu sprovodi kampanju “*Zaustavimo trgovinu ljudima*”, a ista podrazumijeva emitovanje TV spota “*Stop trgovini ljudima*”, kojim se ujedno promovise i Vladina SOS antitrafiking linija (11 66 66). U cilju obilježavanja 30. jula – svjetskog Dana borbe protiv trgovine ljudima i 18. Oktobra – evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima realizovane su kampanje za podizanje nivoa svijesti mladih ljudi o fenomenu trgovine ljudima, u saradnji držanih organa i nevladinih organizacija. Takođe, odštampan je i promovisan Informatore za zdravstvene radnike o trgovini ljudima.

Implementacija projekta IPA 2015 – „Promocija i zaštita ljudskih prava Roma, Egipćana i drugih ranjivih grupa”

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je apliciralo kod Evropske komisije sa projektom „Promocija i zaštita ljudskih prava Roma, Egipćana i drugih ranjivih grupa”. Projekat je

odobren, a finansijska sredstva koja su obezbijedena od strane Evropske komisije iznose 1.000.000,00 eura. Kao implementator projekta izabrana je njemačka organizacija „Help” koja će participirati u projektu sa 25.000,00eura. Partneri u implementaciji projekta, koji će takođe participirati sa određenim finansijskim sredstvima su: Romski obrazovni fond - 172.659,00 eura, Crveni krst Crne Gore – 9.590,00 eura i organizacija CEDEM – 5.000,00 eura.

Projekat ima za cilj zaštitu ljudskih prava Roma/kinja i Egipćana/ki, kao i drugih ranjivih grupa u Crnoj Gori na trajan i održiv način, u skladu sa međunarodnim standardima. Projekat će obezbijediti poboljšanje položaja romskog i egipćanskog stanovništva i drugih ranjivih grupa kroz bolji pristup u ostvarivanju njihovih socijalnih, ekonomskih i kulturnih prava i jačanje kapaciteta državne i lokalne uprave za socijalnu inkluziju Roma/kinja i Egipćana/ki u Nikšiću, Beranama i Podgorici.

Projekat će biti prezentiran široj javnosti 15. februara 2017. godine u hotelu „Podgorica.

KULTURA, IDENTITET I INFORMISANJE

U periodu implementacije „Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2008-2012“, „Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012-2016“ i

„Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020“, Ministarstvo kulture, shodno obavezi medijske prezentacije za koju je zaduženo, kontinuirano raspisuje Konkurse za najbolji istraživački prilog objavljen u medijima, na temu "Socijalna integracija Roma u Crnoj Gori".

Svrha konkursa je snaženje javne svijesti o integraciji romske populacije u crnogorsko društvo i podsticanje istraživačkog izvještavanja u svim medijima o inkluziji ove i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori. Dodatno, medijsko izvještavanje doprinosi upoznavanju tradicije, kulture i uslova u kojima živi romska populacija, što naravno, utiče na njihovu integraciju u sve tokove crnogorskog društva i snaži toleranciju i razumijevanje između različitih kultura, vjera i entiteta. Pravo prijavljivanja na konkurs imaju štampani tekstovi, radio ili TV emisije, tekstovi na portalima koji unapređuju opštu informisanost građana o socijalnoj integraciji Roma u Crnoj Gori. Svečano uručenje nagrade tradicionalno, već osmu godinu, organizuje se u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, 08. aprila, na Svjetski dan Roma.

Ministarstvo kulture, shodno godišnjim Akcionim planovima za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana, nastoji da ovim konkursom podstakne medije, da kroz istraživačko izvještavanje skrenu pažnju na položaj romske populacije u našem društvu.

U saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo kulture je 2016. godine upriličilo svečano uručenje nagrade povodom 08. aprila, dana Roma, za najbolji istraživački prilog u 2015. godini objavljen u medijima, na temu "*Socijalna integracija Roma u Crnoj Gori*". Takođe, 01. decembra 2016. Ministarstvo kulture je na sajtu objavilo Konkurs za najbolji istraživački prilog objavljen u medijima u 2016. godini, na pomenutu temu.

Osim toga, Ministarstvo kulture sufinansira izradu AVM⁸ spotova koji imaju za cilj promociju različitih aspekata inkluzije romske i egipćanske populacije u crnogorsko društvo.

Takođe, u skladu sa obavezama koje proizilaze iz Akcionih planova za prethodni period, a koje se tiču medijske prezentacije „Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020“, Ministarstvo kulture - Direktor za medije, realizovao je audio-vizuelne materijale (TV spotove, radio džinglove) kojima se promovišu ciljevi ovog projekta, koji je od izuzetnog značaja za podizanje svijesti javnosti o položaju romske i egipćanske populacije u crnogorskom društvu. Ministarstvo kulture od 2005. godine, odnosno od početka Dekade Roma, sprovodi niz aktivnosti povodom socijalne inkluzije romske populacije u crnogorsko društvo.

Shodno predviđenim aktivnostima iz Akcionog plana, u cilju podizanja svijesti o važnosti inkluzije romske i egipćanske populacije, te informisanja ove manjinske nacionalne zajednice o pravima koja spadaju u korpus osnovnih ljudskih prava i sloboda, u 2016. godini Ministarstvo kulture je sufinansiralo izradu televizijskog spota i radio džingla posvećenih pitanjima o značaju posjedovanja ličnih dokumenata građana romske i egipćanske populacije. Spotovi koje shodno obavezama iz Akcionog plana, Ministarstvo kulture kontinuirano sufinansira, sadrže motive realnih problema pripadnika romske i egipćanske populacije, a

---

⁸ Audio-vizuelni materijali i radio džinglovi

tiču se, između ostalog, etničke diskriminacije, loših stambenih uslova, obrazovanja, zdravstvene zaštite i prosjačenja.

U susret 5. novembru, koji se u svijetu obilježava kao Dan romskog jezika, predstavnici/e Ministarstva za ljudska i manjinska prava su podijelili 04. novembra 2016. godine Romske bukvaru za neformalno učenje romskog jezika i slatke paketiće djeci u vrtiću Vrela Ribnička na Koniku.

Emisije i prilozi koji su emitovani dvojezično sa prevodom na romsko-crnogorski jezik, na javnom servisu - RTCG 1:

- Savore, 31.01.2016. - Romski Kulturni Centar, Romska Biblioteka;
- Savore, 14.02.2016. - Prva knjiga Sokolja Beganaja o životu Roma sa romske strane;
- Savore, 28.02.2016. - Ministarstvo za ljudska i manjinska prava organizuje nagradno zimovanje na Ivanovim koritima za najbolje učenike 7, 8 i 9 razreda osnovnih skola iz cijele Crne Gore kao i neformalno učenje Romskog jezika;
- Savore, 27.03.2016. - Dokumentarac o borbi protiv narkomanije- 12 koraka;
- Savore, 03.04.2016. - Životna priča o novinaru RTCG-a Senadu Sejdoviću;
- Savore, 24.04.2016. - Prezentacija NVO Fondacija Ruka prijateljstva;
- Savore, 08.05.2016. - Običaji i tradicija Ederlezi – Arif Maković;
- Savore, 22.05.2016. - Promocija časopisa Alav, prvi časopis na romskom jeziku;
- Savore, 05.06.2016. - Romski Savjet u Crnoj Gori;
- Savore, 19.06.2016. - Obrazovanje Roma u Crnoj Gori, Ministarstvo, studenti, srednjoškcolci;
- Savore, 03.07.2016. - Prezentacija pozitivnih primjera iz romske i egipćanske populacije, Pionir u civilnom sektoru, Veselj Beganaj;
- Savore, 18.07.2016. - Prezentacija NVO „Mladi Romi“ i projektu koji realizuju uz podršku Savjeta Evrope;
- Savore, 31.07.2016. - Romski Savjet u Crnoj Gori;
- Savore, 14.07.2016. - Romski Kulturni Centar i Romska Biblioteka i Romski Radio I;
- Savore, 28.08.2016. - Romski Kulturni Centar i Romska Biblioteka i Romski Radio II;
- Savore, 11.09.2016. - Kratak opis emisije – Ministarstvo za ljudska i manjinska prava organizuje nagradno ljetovanje na Ivanovim Koritima za najbolje učenike 7, 8 i 9 razreda osnovnih škola iz cijele Crne Gore kao i neformalno učenje Romskog jezika;
- Savore, 25.09.2016 - Kretak opis emisije – Prvi magistar iz romske populacije mr Sokolj Beganaj prezentuje svoju tezu o (ne) postojanju diskriminacije u predškolskom obrazovanju;
- Savore, 09.10.2016. - Kratak opis emisije – Romski Bal u Crnoj Gori, jedinstveni događaj koji je rasprostanjen sirom regiona a od zadnje tri godine i kod nas. Biranje Mis romkinje Crne Gore i šarenoliki sadržaj prenesen uz bogat muzicki sadrzaj;
- Savore, 23.10.2016. - Kratak sadržaj emisije – prezentacija NVO „Centar za Romske Inicijative, prve nevladine organizacije koja se bavi borbom za zenska prava. Svojsvenost nevladine jeste da samu organizaciju cine osobe iz romske i egipcanske populacije.

Emisije koje su emitovane na romskom jeziku Savore koje su imale prezentaciju visikooobrazovnih pripadnika Roma i Egipćana su sljedeće:

- Savore, 06.11.2016 – prezentacija nevladine organizacije „*Mladi Romi*“ o projektu koji realizuju u saradnji sa Americkom Ambasadam;
- Savore, 20.11.2016 - Herceg Novi kao pozitivan primjer na polju rada Roma i Egipćana u ovoj opštini. Gradnja osam stambenih jedinica od strane međunarodne organizacije „*Help*⁹“ za domicilne Rome.
- Savore, 04.12.2016. - obrada stare emisije o Ljubici Adžović, glumici koja je ostvarila dvije uloge u filmovima režisera Emire Kusturice;
- Savore, 18.12.2016. - In memoriam - Esma Redžepova;
- Savore, 25.12.2016. - Ponovno prikazivanje emisije o Ljubici Adžović na zahtjev gledalaca;

Jedna od redovnih aktivnosti Ministarstva za ljudska i manjinska prava je organizovanje okruglih stolova u saradnji sa nadležnim institucijama i civilnim sektorom. Shodno tome, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, kontinuirano organizuje edukaciju državnih službenika/službenica, predstavnika/predstavnica nacionalnih savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i civilnog sektora na temu: „*Osnajivanje pripadnica manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za bavljenje politikom*“. Pomenuta edukacija je organizovana 28. decembra 2016. godine u Podgorici.

REZIME

U skladu sa planovima u oblasti predškolskog vaspitanja i obrazovanja u 2016. god. je uspješno organizovan Pripremni vrtić za 111 romske i egipćanske djece u devet crnogorskih gradova. Ciljna grupa su bila djeca romske i egipćanske populacije koja do sada nijesu

---

⁹ Help – Hilfe zur selbsthilfe e. V.

obuhvaćena niti jednim vidom formalnog obrazovanja, a stekli su zakonsko pravo za upis u prvi razred ove školske godine. Osim toga, sprovedena je kampanja za upis u prvi razred osnovne škole i tom prilikom su podijeljeni flajeri koji su štampani na crnogorskom, albanskom i romskom jeziku.

Zavod za školstvo je održao obuku za 23 vaspitača/vaspitačice i finasiski podržao 9 romskih i egipćanskih medijatora.

Područna jedinica osnovne škole JU OŠ „Božidar Vuković Podgoričanin“ koja se nalazila u blizini izbjegličkog kampa Konik je zatvorena u školskoj 2015/16 godini. U 2016/17 školskoj godini, sva djeca su integrisana u sedam podgoričkih gradskih škola i obezbijeđen im je prevoz.

U školskoj 2016/17. godini u predškolske ustanove upisana su 103 djeteta, u osnovne škole je upisano 1617 učenika, u srednje škole 112 učenika, odnosno svi koji su izrazili želju da stiču srednjoskolsko obrazovanje i svi srednjoskolci koji su podnijeli zatjeve za stipendiju su je i dobili (95 učenika).

U Pogorici je školske 2016/17 godine upisano u OŠ „Božidar Vuković Podgoričanin“ (školi koja bilježi najveći broj romske i egipćanske djece u Crnoj Gori) ukupno 588 učenika/učenica romske i egipćanske populacije. Svakodnevno se organizuje prevoz za 375 učenika/učenice koji/koje su raspoređeni u sedam (7) podgoričkih gradskih škola.

Kada govorimo o učenicima prvog razreda osnovne škole, u školskoj 2016/17 godini upisano je 67 učenika/učenice, dok je u peti razred upisano 40 učenika/učenica.

U okviru programa „*Case menargament*“ formirani su Timovi za praćenje djece u riziku od napuštanja školovanja u Podgorici, Nikšiću i Beranama. Tim se bavi monitoringom i prevencijom napuštanja školovanja, sastaje se mjesečno i okuplja relevantne aktere s ciljem identifikacije problema i prevencije napuštanja školovanja djece koja su u riziku.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava svake godine opredjeljuje sredstva za obezbeđivanje besplatnih udžbenika za učenike/učenice romske i egipćanske populacije I, II i III razreda osnovnih škola, na osnovu Ugovora o finansiranju/sufinansiranju programa/projekata koji je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava potpisalo sa Zavodom za školstvo. Za 2016/17 školsku godinu Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je za ove namjene opredijelilo 36, 358,40 €.

U akademskoj 2016/17 akademskoj godini na fakultetima u Crnoj Gori upisano je 20 studenata/kinja od kojih je 16. ušlo u program stipendiranja (sredstva obezbjeđuje Ministarstvo za ljudska i manjinska prava). Redovni studenti su još četvoro (4) pripadnika/pripadnica romske i egipćanske populacije, međutim oni nijesu ušli u program stipendiranja jer nijesu ispunili kriterijume propisane konkursom za učešće u programu. Takođe, svi studenti/studentkinje romske i egipćanske nacionalnosti upisani akademske 2016/17 oslobođeni su plaćanja školarina.

Standardizovano je zanimanje „saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zdravstva“, te je u saradnji sa međunarodnom organizacijom „Help - Hilfe zur Selbsthilfe e.V.“ preko obrazovne institucije, izvršena njihova obuka radi polaganja ispita i u toku je postupak oglašavanja ovog radnog mjesta za prijem dvije zdravstvene medijatorke u Domovima zdravlja u Podgorici.

Obuhvati imunizacijama sve djece u Crnoj Gori se prate kroz sprovođenje programa obaveznih imunizacija preko izabranih pedijatara, pa i terenske vakcinacije Romske djece u naseljima.

U toku 2016. godine realizovano je 30 radionica za pripadnice romske i egipćanske populacije na određene teme u prevenciji zdravlja i zdravstvenog vaspitanja. Osim ovih radionica izrađeni su i lifleti kao pomoć u realizaciji zdravstveno-vaspitnih aktivnosti. Osim toga, u saradnji sa NVO sektorom organizovani su i realizovani preventivni zdravstveni pregledi trudnica.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u cilju jačanja svijesti o značaju prevencije i čuvanja zdravlja, organizovalo je preventivni ginekološki i ultrazvučni pregled za žene iz kampa Konik iz Podgorice u Domu zdravlja „Dimitrije - Dika Marenic“ iz Danilovgrada. Ministarstvo ovu aktivnost organizuje u saradnji sa Domom zdravlja Danilovgrad i Crvenim krstom već nekoliko godina.

U periodu od 01.01.2016 – 31.12.2016. godine u evidenciju Zavoda za zapošljavanje prijavila su se 154 lica koja su se deklarirala kao Romi i Egipćani, od čega 47,40% žena. Od ukupnog broja novoprijavljenih, 151 lice je bez zanimanja i stručne spreme, dok je po jedno lice sa II, III i IV stepenom stručne spreme.

Najveći broj novoprijavljenih je sa teritorije opštine Podgorica – 66,95% od ukupnog broja novoprijavljenih (49,55% žena), zatim Nikšić – 19,87 % (46,66% žena), Herceg Novi – 9,74 % (46,66% žena), Berane – 1,94 % (33,33 % žena), Bar – 1,50%.

U periodu 01.01.2016 – 31.12.2016. godine u programe aktivne politike zapošljavanja uključeno je 22 pripadnika populacije Roma i Egipćana. Od ukupnog broja uključenih, osam je žena (36,36%).

Pregled realizovanih programa:

- U sedam lokalnih javnih radova u Beranama, Bijelom Polju, Mojkovcu, Nikšiću, Cetinju, Danilovgradu i Herceg Novom uključeno je osam lica romske i egipćanske populacije (četiri žene).
- U državni javni rad „Neka bude čisto“ uključeno je 10 lica iz Biroa rada Nikšić, Podgorica, Herceg Novi i Tivat.
- U program obrazovanja i osposobljavanja za zanimanje „frizer za žene“, u Podgorici, uključene su četiri žene.
- Na sezonskim poslovima u izvještajnom periodu zaposlena su 62 lica romske i egipćanske populacije (27 žena ili 43,54%).

Kombinovani mobilni biometrijski timovi MUP-a Crne Gore, MUP-a - Agencije za civilnu registraciju Kosova, UNHCR i NVO "Pravni centar" su tokom II polovine 2014, 2015 i 2016 god. realizovali ukupno 11 radnih posjeta, po 5 radnih dana, u Kampu na Koniku i svim drugim kampovima, smještajima i privatnim kućama na jugu i sjeveru Crne Gore. Tokom svih pomenutih posjeta pružene su za ukupno 1335 IRL sledeće konkretne vrste pravno – administrativne pomoći i podrške:

- 797 lice je preuzelo pasoš Kosova i živi u Crnoj Gori i dalje, odnosno rješavaju pravni status dobijanjem stalnog nastanjenja (ako su prije kraja 2014 aplicirali za isti);
- Za 195 lica je postupak obustavljen jer su napustili Crnu Goru u međuvremenu (odselili se u drugu zemlju, preminuli ili se vratili na Kosovo);
- 125 lica je dobilo neki od dokumenta Kosova (izvod rođenih – tzv. birth extract ili ličnu kartu) i još uvijek se radi na izradi pasoša Kosova;
- Za 32 lica treba završiti upis u registar rođenih u Crnoj Gori ili ispraviti podatke u dokumentima izdatim u Crnoj Gori, da bi se omogućio upis u matične registre Kosova;
- Oko 250 lica – najsloženijih slučajeva je još uvijek u toku, kako bi se omogućio naknadni upis/prepis u matični registar rođenih Kosova.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je tokom 2016. godine organizovalo devet jednodnevnih kampanja u romskim i egipćanskim naseljima kao i edukacije roditelja, djece, romskih i egipćanskih aktivistkinja, službenika/ca državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom i to u devet crnogorskih gradova. Osim toga, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u 2016. godini finansiralo štampanje ukupno hiljadu (1000) tematskih informativnih brošura o svim vidovima trgovine ljudima sa fokusom na ugovorene brakove, načinima samoidentifikacije osoba kojima se trguje, kao i postojećim mehanizmima pomoći i zaštite za žrtve trgovine ljudima/djecom. Flajeri su štampani na crnogorskom, albanskom i romskom jeziku, a dijeljeni su građanima romske i egipćanske populacije tokom naprijed navedenih kampanja.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je 2016. godine apliciralo kod Evropske komisije sa projektom „*Promocija i zaštita ljudskih prava Roma, Egipćana i drugih ranjivih grupa*” i isti je odobren, a finansijska sredstva koja su obezbijedena od strane Evropske komisije iznose 1.000.000,00 eura. Kao implementator projekta izabrana je njemačka organizacija „Help”. Projekat ima za cilj zaštitu ljudskih prava Roma/kinja i Egipćana/ki, kao i drugih ranjivih grupa u Crnoj Gori na trajan i održiv način, u skladu sa međunarodnim standardima

U saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo kulture je 2016. godine upriličilo svečano uručenje nagrade povodom 08. aprila, dana Roma, za najbolji istraživački prilog u 2015. godini objavljen u medijima, na temu "*Socijalna integracija Roma u Crnoj Gori*". Takođe, 01. decembra 2016. Ministarstvo kulture je na sajtu objavilo Konkurs za najbolji istraživački prilog objavljen u medijima u 2016. godini, na pomenutu temu.

Tokom 2016. godine na javnom servisu (RTCG 1) je emitovano ukupno 19 emisija i priloga koje su bile dvojezične sa prevodom na romsko-crnogorski. Osim toga, na javnom servisu (RTCG 1), emitovano je tokom 2016. godine i pet (5) emisija gdje su prezentovani visokoobrazovani Romi i Egipćani.

Jedna od redovnih aktivnosti Ministarstva za ljudska i manjinska prava je organizovanje okruglih stolova u saradnji sa nadležnim institucijama i civilnim sektorom. Shodno tome, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, kontinuirano organizuje edukacije državnih službenika/slужbenica, predstavnika/predstavnica nacionalnih savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i civilnog sektora na temu: „*Oснаživanje pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za bavljenje politikom*“. 28. decembra 2016. godine organizovana je pomenuta edukacija u Podgorici.